

DAVID AND SYLVIA STEINER
YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 17730

Kamianets Memorial Book

Kamenets, Litovsk, Zastavyeh

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY—NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

ORDERS MAY BE PLACED BY PHONE AT (413) 256-4900 X155; BY FAX AT
(413) 256-4700; BY E-MAIL AT ORDERS@BIKHER.ORG; OR BY MAIL AT
NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER, 1021 WEST STREET,
AMHERST, MA 01002-3375 U.S.A.

©1999 NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust

Arie & Ida Crown Memorial

The Seymour Grubman Family

David and Barbara B. Hirschhorn Foundation

Max Palevsky

Robert Price

Righteous Persons Foundation

Lief D. Rosenblatt

Sarah and Ben Torchinsky

Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE

National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist

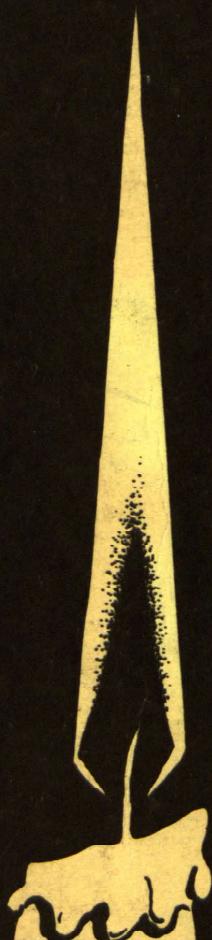
Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

BOOK DESIGN BY PAUL BACON

PRINTED IN THE U.S.A. ON ACID-FREE PAPER

לְבָנָן
לְבָנָן

KAMINSKI
LITOVSKE
ZASTAVIA

DS-51

H
DS 125
.R93
Kam

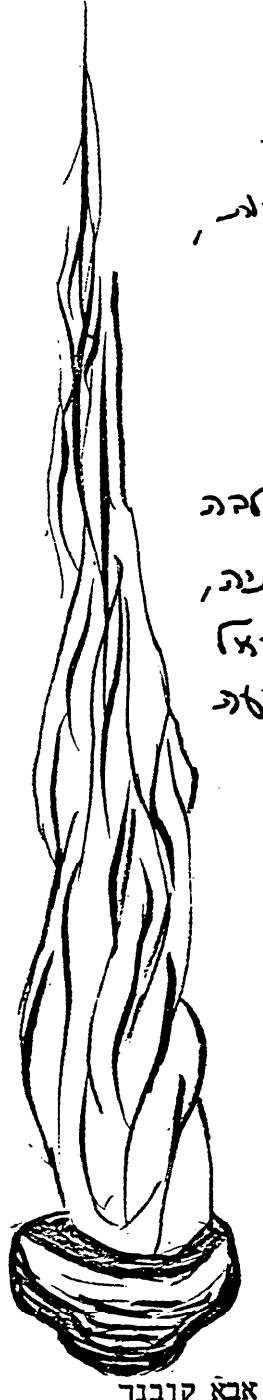
זכרון נצח לקהילת קדרושה קעינץ. ליטובסקי. זסלביזה אשר נחרבה בשואה

החוبراַת הוכנה ע"י תלמידי סזה ח' 4 בהזדמנות
ומחנכתה הנב' לילִי זייטמן.

החומר שבחוبراַת נרשם ע"י תלמידים, מפי
שדיידי העיירה.

זיכיורים בווצעו ע"י חברים החוג לצייר
בhzדנתה הנב' רחל קוֹזֶבְּסָקִי.

הכתה הבשימעה בזאת את דערינוּן של מרד גדרון
אוֹזֶנֶר, הקטגור' במשפט אייכמן, בדבר אמרץ
קהילות שאדרבוּ.

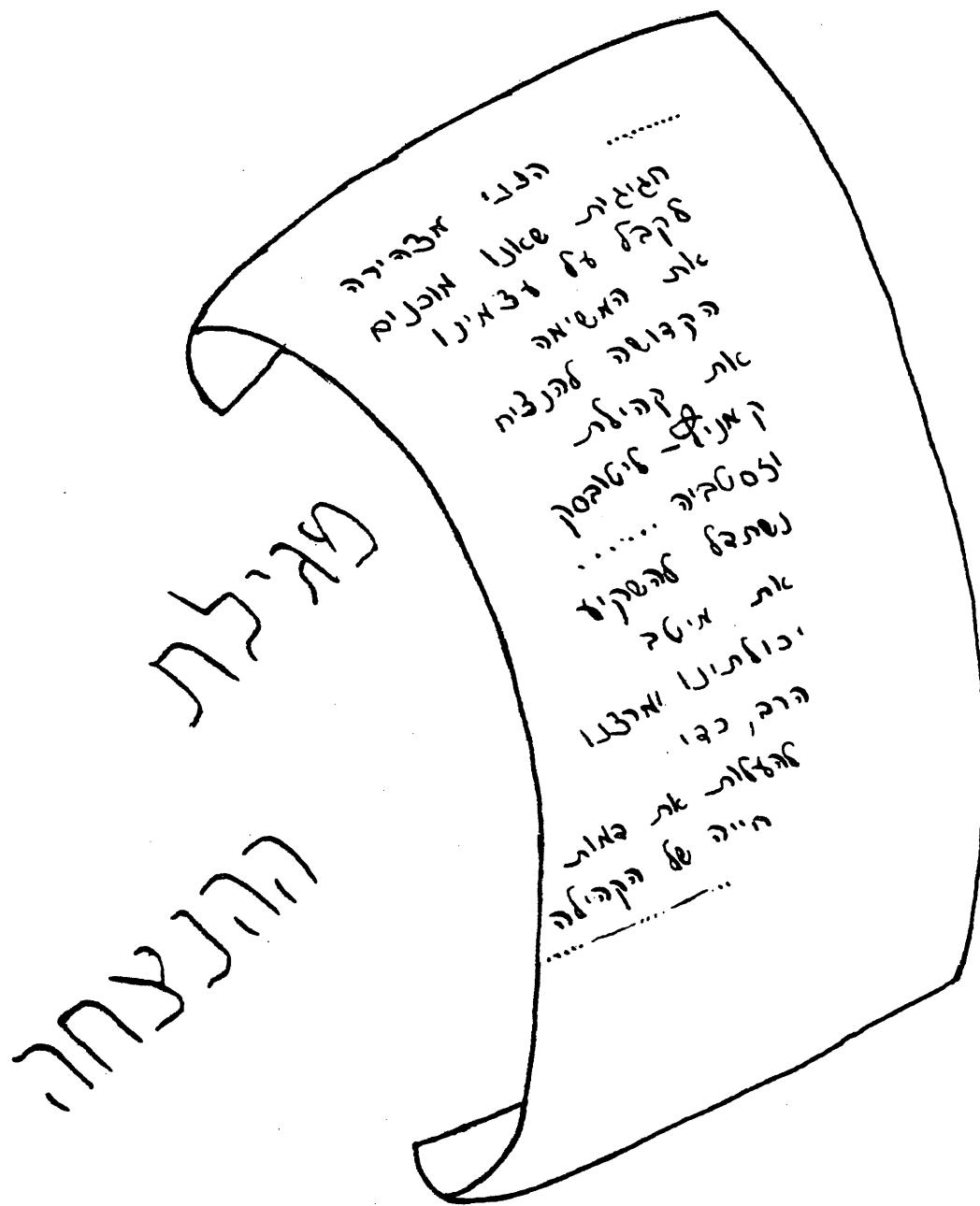

אבא קובנר

לְפָנֶיךָ נָאכָתْ עַמִּירָא אֲלֹהִים תְּרִינֵי,
אֲתָתْ הַנְּבֵן גְּדוּלָה, אֲלֹהִים תְּמִימָה כְּסֵפֶר
וְתָרְחָתָה כְּלִילָה, שְׁמָעָן כְּבִרְלָה,
(אֲתָתْ כְּלָנְזָקָן תְּקָנוּן קְרָנוּן וְלוּגָה.
לְפָנֶיךָ כְּלָנְזָקָן פְּדָעָתָה
לְהַנְּטָזָה לְאַתָּה.

לְפָנֶיךָ תְּזָאָה בְּשִׂיחָה תְּרִינָה אֶלְךָ קְהָתָה
אֶל כְּלָנְזָה תְּרִינָה, לְפָנֶיךָ כְּרִיאָה הַלְּדוֹתָה,
לְפָנֶיךָ כְּלָנְזָה, לְפָנֶיךָ כְּרִיאָה קְנִיקָה יְשָׁוָאָה
אֲתָתْ כְּלָנְזָה כְּיִצְחָקָה אֶלְךָ כְּכִירָה
קְרִיאָה נְהָרָה אֶלְךָ אַיִלָּה
הַיְהָוֵדָה הַלְּדוֹתָה כְּרָאָה.
וְנָאכָתْ כְּלָנְזָה אֲתָתْ לְאַתָּה, כְּלָנְזָה
הַמְּלֵדוֹתָה קְרָנוּן. כְּלָנְזָה רַחֲמָה
קְרִיאָה סְהִיגָה, סְהִיגָה
(אֶל) צְנוּן!

אֶל צְנוּן קְרָנוּן כְּלָנְזָה יְהָוֵדָה
וְאֶל צְנוּן קְרָנוּן.

ביום י"ב במרחישון תשכ"ד התקיים בבית ספר ביאליק בתל-אביב טקס
ההנצחה של העירה קמיניץ ליטובסק - זסטביה. בטקס השתתפו תלמידי
כתות ח' של בית הספר ונוכחו בו: מר גدعון האוזנר - יווזם רעיזון
ההנצחה, מר קובובי - מנהל יד ושם, מר בר תנא - מפקח משרד החינוך
והתרבות ויוצאי העירה. מנהה הטקס היה מר אלוני.

כתה ח' קיבלה על עצמה את המשימה של ההנצחה ובשם הכתה הכריזה
התלמידת צפורה קווזול:

בשם תלמידי כתה ח' רבייעית ובשם כל תלמידי בית ספר ביאליק,
הנני מצהירה חביבית, שאנו מוכנים לקבל על עצמנו את המשימה הקדושה
להנציח את קהילת קמיניץ ליטובסק וזסטביה. נשתדל להשקיע את מיטב
יכולתנו ומרצנו כדי להעלות את דמות חייה של הקהלה עד השואה, ואת
דמות בניה שטבלו, וגם את אלה שהשתתפו במבצעי הגבורה נגד האויב
הacerb. אנחנו גאים על הכבוד שנפל בחלקו לנו שאנו, תלמידי בית
ספר ביאליק, נהייה הראשונים בפועל חשובה זו, ונקרה שפעולתנו
תוכתר בהצלחה ויהיו לה ממשיכים בתהי ספר אחרים בכל הארץ.

קטעים מדברי הבראם

מר גוריון - מנהל בית הספר.

מה מטרת התכנסותנו הבקר? החשובה היא פשוטה. אפשר להגיד
אותה במלה אחת. זכור! "זכור אשר עשה לך העמלק הנאצי!" אנחנו
מקיימים צו מהתורה, וטוב שנזכור דברים, שאמיר הנשיא הראשון של
מדינת ישראל ד"ר חיים ויצמן בעניין זה. הוא אמר: "עמנוא נחן
בזכרוֹן טוב והודות לזכרוֹן הטוב הזה של עמנוא - הוא קיים. עמימ

אחרים, אשר לא עמדו בעת צרה, והצרה השכיחה מלבם את עםם ומולדתם, נמחו מן העולם, עברו ובטלו ועמננו קיימים. ואנחנו זוכרים. זוכרים את יציאת מצרים ואת חורבן ירושלים, זוכרים את גבורינו מצדיה והרבה הרבה פרקים בהיסטוריה הארכואה שלנו.

עתה علينا לזכור את קרבנות השואה, אבל לזכור פרoso למדוד. אין זכרה בלי למידה. לא נוכל למדוד את כל הקהילות שחרבו. בחרנו לעצמנו קהלה אחת נלמד קהלה זו, שהיא עד פרוץ מלחמת העולם השנייה, קהלה שוקחת חיים, עמל, ברכה, חולזיות. בניה עלו ארצה - רבים מהם היו בסמן של ארץ ישראל תמיד, מתוך תקווה להגיעה אליה ביום מן הימים. קהלה זו חרבה, כמו קהילות רבות אחרות. איננה עוד. ויש בcheinו להחיות אותה על ידי זה, שנלמד אותה מפני בניה היושבים בארץ. אנחנו נשמע מפייהם, נלמד מהם, נדרשו דברים וצדקם אותם.

גב' לילי זיטמן - מחנכת הכתה.

המעמד שבו אנו נוכחים היום, הוא מעמד מיוחד במיינו. הוא מעמד המעורר חרדה عمוקה בלב. מיליון עיניים, שלעולם עוד לא תפקנה, של ילדי ישראל שנרצחו, של אנחנו הקדושים והמוגנים, מביתות אליכם, נערות ונערים בישראל ושאלת אלמת זעקה מהם: התזכרונו?

משימה קדוצה הוטלה עליכם היום. משימה נכבדה וקשה - ליצור גשר איתן בינויכם, ילדי ישראל הצעירים, ובין אזרחיהם עם ישראל בקהילותיהם הרבות שהיו ואינם עוד. אף קהילות ישראל שהיו פזרות ברחבי הארץ, שפעמה בהן אהבת התורה, אהבת העם וארץ הקודש, מחבות לבואלה, גואלה והתחדשות. הן מבקשות אותנו: אל תשכחנו,

העלו את דמותנו! לנו לנגן לספר על החיים התווסטיטים שפעמו בקרבנו.

גאולה זו תבוא להם מידכם, מידי אלף גערדים וגערות בישראל. אתם תפיחו רוח חיים בזכרים ותעלו את דמותם של הנעדרים. מספרו על חייהם, על סבלם ועל גבורתם השקטה, בנשאמ את נטל השנאה הבהמית, האכזרית, שכמוה עוד לא בראש הטזון. אל לנו לשבח שמתוך האפר של ששת המילוניים פרצה הלהבה הגדולה שכמה והימה למדינת ישראל. כי למרות כל הקמים עליינו לכלהותינו עם ישראל חיה. אבל אנחנו מהם - גוף אחד ונשמה אחה. ונשחתם חיבת להיות צוריה בצרור החיים.

אתם הראשונים הפותחים את המבצע הגדול, מבצע ההגנה. אין עדין דרך ברורה, כיצד לעשות זאת. אבל הדרך מצא מתוך מסירות ואהבה לעניין.

כבוד רב נפל בחלקכם ובחלקו של כל בית ספר ביאליק, להיות הראשונים הנושאים בתפקיד זהה. נישא אותו בענווה ובחדרת קודש!

מר בר-חנן - מפקח משרד החינוך והתרבות.

בני קמיניץ דליתא היקרים, תלמידים יקרים. בחיל ורעה, בהມיה לב מעלים אנו היום את זכר קהילות ישראל המפוארות והקדושות על אדמות נכר, שנישאו במשך מאות ואלפי שנים כאניות רדופות טער על גלים זדוניים עד שבא הצורך, פרא אדם, והכrichtם עד כמעט ללא השאר שריד ופליט.

אבותינו הקדמוניים, בזאתם לגולה הראשונה צוינו עליינו לזכור את ירושלים. אם אשכח ירושלים, חשבה ימיני". יתכן שלא זכרנו יותר

את ירושלים בימי הגולה, לא היינו מגיעים לשואות הגדולות.

נזכור לבן שמעוזנו הוא ישראל וירושלים ונראה יותר חזקים,
יותר טובים.

נזכיר היום את הקהילות הקדושות ובתוכן את קהילת קמיניץ כי
לייטובסק.

משרד החינוך מלאוה בברכה את המפעל ואת השתתפותכם אתם במפעל
זהה.

ד"ר קובובי – מנהל יד-ושם.

יש פסוק בתחום ק"ב המתאר בצורה מדוייקת ומצדעת את הגורל
אשר פקד את עמו באירועה, בחקופת השואה והגבורה, והפסוק אומר:
"כי כלו בעשׂן ימי ועימותי כמועד נחרו".

"כי כלו בעשׂן ימי" – עם שלם עלה בעשׂן, מפני שום צורך שהחלה
לחחות את שם ישראל מחחת השמים.

מה אנו עושים ביד ושם, ומה עושים אתם במפעל אשר בו מתחלמת
היום? אנו משתדלים לסקל את מזימת הצורר, אנו משתדלים – אתם
وانחנו לא לחת לו להציג את מבקשו.

אין אפשרי הדבר? האם הדברים הם מציאותיים? האם אנו יכולים
להחיות עם שנרצח? בודאי אין ביכולתנו להעלותبشر וגידים על
העزمות היבשות, אשר גם הן אינן. אבל כפי שכבר נאמר היום – אנו
יכולים לשמור את זכרם. אנו יכולים להחזיר להם את דמותם, אנו יכולים

להחיה את הערכיהם ואת העקרונות אשר למענם הם נהרגו. אנו יכולים
ללמוד להבין את אורתם חייהם, שהיא מופלא במידה רבה.

וטוב עשitem אשר לא בחרתם באחת הקהילות הגדולות, כי יש הרבה
ללמוד מהקוויים של העירה הקטנה הזאת, אשר הם כה אפייניים לאורת
חיים של חלק גדול מיהדות אירופה.

מר גדרון האוזנץ. – יוזם פעלת הנצחה.

בחיי אומה יש דורות אשר בהם כאילו לא מתרחש מאומה. עברות
שנים, שקטות יחסית, נעրם רובד על רובד של זמן, ודדור מביע רק אומר
לדור הבא. ויש שר ההיסטוריה מרכז בבית אחת, בדור אחד, כוחות יצירה
וכוחות הרס, סבל ותקוה, יסורים ותוחלת. ורק לאחר זמן יודעים
להעריך כי היה זה דור נפלא, יחיד במיןו, זוכה בזכיה גדולה. חשבני
שאנו דור זהה.

התקפלו בנו בדור הזה, שני מאורעות שלא היו כמותם בתולדות
ישראל. חורבן איות, גם אנחנו, עם למוד יסורים שדרכו עקובה מדם
ראשיתו, לא ידענו – והתחדשות של קיום, שום אומה ולשון לא זכו
לה אחרי חורבנם. הדור הזה חייב לגבור אל המשימה. זה לא תלוי בנו,
אנחנו מצוים זהה, אנחנו נולדנו בשנים אלה. ואנחנו צריכים למלא את
מה שר ההיסטוריה מצוה علينا.

אולי לא מקרה הוא, שמשפטו של הצורר היה לאחר שקטת נחכראה
המדינה, ונחבסה, כתוב: "לאחר שהניא להם ה' מכל אויביהם מסביב",
וז אמר ה' לשאול, שנים רבות לאחר האירוע – "זכור את אשר עשה לך
הענק". היו אפשרויות קודם, עברו מאות שנים של קיום ישראל בארץ,

אבל עד שהארץ לא נחבטסה, לא נצטווה ישראל לזכור.

ואנחנו רק כשנתבסטנו קצת, שוב נוחנים דעתנו על מה שהיה ואיננו.

לא רק כדי לזכור אותו, ולא רק כדי לשלם חובה כבוד, אם כי גם זה דבר יקר, אבל קודם כל בשביבנו, כדי שנדע מניין באנו, מי היו אבותינו ואמות אבותינו, איך היו, מה יצרו, על מה חלמו ומה הביאו הנה. נראה את המשך של הקהילות חי ופועל ומפרה את הארץ במחבה, בתרבות וביצירה. ונهاיה יהודים וישראלים יותר טובים, אם נדע תורה ראשונית, והיכן טמונות שורשינו. ואולי יותר משקהילות שחרכו צדיקות אותנו, אנחנו צדיקים אותם, כי מהם באנו, זהו המקור.

לא יום אבל יהיה לנו זה, ולא יום צער. ברטט נזוכר, בקדושה אבל בתקופה שאנחנו יכולים להמשיך את ריהם. אמר הוצרך להזכיר זכר ישראל מגוי, והמשימה היתה משימה שנייה והקיפה יבשת שלמה, והכוחות היו עצומים, כוחות אשר לא היו דוגמתם לחוטן בדברי ימי אנוש, כוחות שהתרבו במצרים ובמצרים. הסתער היטלר על מעוזות המערב ועל רוסיה הסובייטית בעת ובעונה אחת, והכה אותם מלחילה, וחדר עמק שמאללה וימינה פרץ, והיה נראה ששותם דבר אינו עומד בפניו, עמוק היה היהודי היה נתון בכפו ללא מגן, ללא נשק, ללא צבא, עם הרבה אמונה לבב – לא יותר. ושם נרקמה מזימה לכלות אותם עד איש אחרון, עד ילד אחרון. ורדפו אותם באף ובחימה שפוכה. והנה הם חלפו ואיננס. שם היה לחרפה ולדראון עולם. מזימתם הופרה, אנחנו חיים וקייםים. ذات היא נקמתו ההיסטורית של העם היהודי. וכך אנחנו בגאותה ובשםה נזוכר, ומתוך הכרת תפיקידנו הגדול שההיסטוריה מתילה علينا.

יהודי קמינץ ליטובסק שהיו שם – אינם עוד, אנחנו לא נוכל להקים אותם לתחייה. אבל את המצבה להם נוכל להקים לבנו, פה בכתלי

הבית הזה. פה נלמד עליהם, בדבר עליהם, נכתב חברים אודותם, נתלה תМОנותיהם על קירותינו, נחזיק רשותיהם בארכונותינו. בתו ספר סמכים יטלו בקהילות סמכות או רוחקות, וכך נגייע אולי בזמן הקרוב לכך, שהגולה אשר איננה, לא זו בלבד שתמשיך קיומה הרוחני על ידינו - ממשיכיה - אלא תוסיף לחיות לבוטיהם של כל ילדי ישראל. נעתיק את הקהילות אלינו, לบทי-הספר. נלמד אותן, ומתוך למוד הדברים וידיעתם נאהב אותם, נכבד אותם, ועל-ידי כך נכבד את עצמנו ובוקר את הדרך שאנו הולכים בה.

מר דוביינר - יושב ראש ועד יוצאי קמינץ ליטובסק.

ברטט של קדושה אנו עומדים כאן לפניכם, מהנבי ישראלי ולידי ישראל. יחד אתכם זכינו להנציח את זכרם של אחיהם ואחיוות מקמינץ ליטובסק וצטביה, אשר נרצחו לפני עשרים ושתיים שנה בידיהם הסמאות של הנאצים האזרורים. קדושים אלה, שאנו מנציחים את זכרם היום כאן במעמד זה, היו כלם נאמנים לציון; ושבלב ראשון, שלחו את בנייהם ובנותיהם, לעלה ממאה צעירים וצעירות, להשתתף בבניין הארץ ולforge את הגשר לבאים אחריהם. אחת מתנו אף זכתה לעבוד אתם את עשרה שנה בבית ספר זה. כלנו מקבלים בכבוד גדול וברגשות عمוקים את דבר ההנצחה עליו הודיעו הודיעם במעמד רב רושם זה.

בשם ארגון קמינץ ליטובסק בארץ ובחוץ הגליה, אני מודה לכם מקרוב לב על הפעולה הגדולה הזאת וمبיע לכלכם את מיטב אהולינו.

- 11 -

לְאַבְשָׁכָח! חִיבּוֹרֵי הַתַּלְמִידִים:

באולם שורה דומה. תלמידי כתות ח', המורים והאורחים הנכבדים שנכחו באותו מעמד ישבו שקטים. בלבותיהם של יוצאי הקהילה צפו ועלו זכרוניות עגומיות וזה התבטא בכבי החריש שנסמע והפר את השקט. כולנו ידענו את מטרת התכנסותנו. לזכור את כל המאורעות שעברו עלינו במלחמת העולם השנייה, לזכור את זועות המלחמה, לזכור את שש מיליון אחינו, שמתו על לא עול בכם בחאי הגזים ובחנות השמדה. לזכור ולא לשוכוח: אסור לנו לשכוח אותם. ולשם זה התכנסנו כאן.

אננו תלמידי כתה ח' 4 – נבחרנו לאמץ קהילה בשם קמיניץ ליטובסק וזסביבה. לפני מלחמת העולם השנייה שקהלה זו חיה, عمل וחריצות, והשאיפה לגאולה השתרשה עמוק בלבות בנייה. קהילה זו איננה עתה – נמחקה, אבדה, הנaziים השמידו כשר הקהילות, אולם אננו לא נשכח קהילה זו בין היתר, להחיותה אין בכוונה, אולם את מצבתה נוכל להקים再建 in לבנו. נלמד על אותה קהילה רבות, נזכיר אצל בנייה ונחיה מוכנים לשותה בזמן את דבריהם.

ובאותה עת כשהייתי בין חברי וחברותי והצדתי לנואמים של האורחים שניסו להעבירנו בדמיון לעולם אחר, לעולם שככלו סבל ויסורים, מחנוךרכוז, תא השמדה שונים, גטאות, בניים לצד אמותיהם המתו, שטחים נרחבים דרוועים בעצמותיהם של ילדים רכים, שלא שבעו חיים, שלא נהנו מזיו הטבע ומהום השימוש. ילדים אשר יצאו לאויר העולם במרתקים חשובים ובמלחמות הביאו – התעווררו בלבוי רחמים עזים לאוות האחים, ורגשי שנאה לחייה הנaziית שהשתוללה והטביעה את קרבותיהם בנחלי דם. נאה קוזרד.

ז ב ז ר ! זכור לנצח ולעולם את גבורה המטעים המעוונים, את מותם של המילוניים על לא עול בכם, את הנעריהם והגערות שמתו בדמי חייהם. את הגאותה בלב והתנאים הבלתי אנושיים, בהם חי עמיינו בגיטאות באירופה הכבושה ואת החיות הנaziות אשר הם הגורמים לכל הסבל והיסורים הללו.

אלפי בחיי אב נחרבו, קהילות שוקקוח חיים, חלוציות, ואהבה מולדת נמחקו ללא זכר מעל פני האדמה. מיליון אדים אשר חטא היחידי היה היומם יהודים, השמדו ללא רחם, באכזריות אiomת על ידי הנازים - חיים טרפ שבטעות נקרו בני אדם. מחשבות הימידה הינה למחוק את שם ישראל מעל פני האדמה, עד האיש האחרון. לא להשאיר שריד ופליט. שאיפחים הייתה לנצח גלגולות את הגוץ הגרמני ולהשליטו בעולם לנצח.

התנאים הבלתי אנושיים הפכו רבים מבני עמו לצללים שבורים בגופם ובנפשם, והנאצים, חלאת המין האנושי, לא נרתעו מכל מעשה גבלה. הם שברו כל אדם עד היסוד, ענו, שפפו וכל זאת בחישוב נפלא של גאון מטורף ומה שטני, הכל היה מרוכז, איש לא יכול היה להמלט מצפורי נאצים הארוירים. רשימות האנשים היו מדוקיקות וームלוות נשלחו בזמןם והכל התנהל במכונה הפועלת להפליה.

אנו ילי ישי ישראל אשר ברובינו הגדל לא עברנו את זרועות הנאצים חייכים להוקיר את גבורתם של אחינו המומתים, אשר במותם ציוו לנו את החיים, ואשר בזכותם קבלנו אנו עצמות ומדינה משלנו. ואף תורתנו - ספר הברית והנצח, מצווה علينا לזכור את מה שעשה העמלך לעמינו. לבן שכוח לא נשכח את זרועות הנאצים ולנצח נזכיר את אחינו שהיו את סמל הגבורה והסבל בימי מלוכה קשה זו.

ולכן חייבים אנו לזכרם ברכזון, באהבה ובמסירות.

טפס הנצחה היה התחלה לפעולה רבת עניין וחשיבות והיא: אימוץ קהילה שנחרבה ביום השואה. הקהילה המוצמצת על ידיינו היא קמיניץ ליטובק-וזטביה, אשר היא וקהילות יהודיות רבות כמו היו שוקקוות במשך מאות שנים عمل ואהבת מולדת, עד שבא הצורר הנאצי והشمידן והכחידן מעל פני האדמה.

כדי לקיים את הצו: זכור! הבה גדעון האוזנער את הרעיון של הנצחת קהילות ישראל שהושמדו.

*
חשיבות המפעל מרובה ביותר. לימודיינו אלה נלמד איך היו אבותינו בגולה, איך התפרנסו, נכיר את אורח חייהם ומנהגיהם. בתוך הכתה הראשונה במדינה, אנו שמחים ווגאים ביחס על הכבוד הרב שנפל בחילינו. נשתדל למלאו כשרה ולשם כדוגמא להרבה כיותם שתבוננה אחרינו ותנצחנה קהילות רבות אחרות.
נאורה איטנברג.

*

דמות מרטיטה עטפה את האולם. ישתי נרגשת ונבוכה. אין לא נוכל לשכוח עבר קודר זה. – נקרה במוחי המחשבה. לזכור – לזכור – הדחד הקול באוזני, לזכור את אשר עשה העמלק הנאצי לששת מיליון מאחינו שהיו וายינם עוד. קהילות רבות היו באירופה מזה מאות שנים. קהילות שוקקות חיים, חלוויות ואמונה נמחו בידי נוקשה ואכזרית צמאם הדם מעל פני הארץ. בקרונות מפוחמות כבהתות הובלו היהודים הצעוקים אל תאי הגזים הארוריים לעבודת הפרך ולמתנות ההשמדה. רבים היו האמיצים מבין היהודים שלא חפזו לצאת כזאת לטבח. הם חפזו לנוקום את נקמתם האחזרונה

באובייב אף אם היה זיו נקמה אפסית לעומת ההרם והחוורבן, אולם הם יموתו בכבוד. כל גסינותו הנקם דוכאו בידי אכזרית, ובולם עד האחרון נספו בחרב החיים הנaziית המשתוללה. שואה, שכמה לא ידעה תבל, עברה על עמו. שואה שתוכננה מזה שניים ובוצעה באופן מדויק ביותר ו בשיטות מהירות ככל האפשר.

אלפי עיניים אלמוות נשאות אילינו ומבוקשות: זכרו נו!
נקמו את נקמוננו. ועלינו ילדי ישראל מוטלת חובה קדושה זו, עלינו
לזכור כי ששת המיליון שהומתו על לא עול בכם הנם השורש ממנו צמח
AILIN מדינח ישראל.

עומק בלבבנו נקים מצבה לששת מיליון אחינו המומתים, נלמד את
חיי הקהילות שחרבו.

אכן חשבות לאין ערוך למפעל הנצחה זה, ואנו ילדי בית ספר
בייאליק קיבלנו על עצמנו משימה נשגבה זאת להעלאת את זכר חי קהילת
קמיביץ ליטובסק וצוביה שחורה. ע"י למוד חולדות הקהילה ועםידה
בקשר הדוק עם יוצאי הקהילה. עיריה קטנה זאת תלמדנו רבות על שאר
קהילות אירופה שהושמדו ללא השאר שריד ופליט. מי יתן ורבבים יהיו
המשיכים במשיחתו הנעלה.

חיה פישלזון.

*

לא נשכח את ששת מיליון אחינו שנרצחו על לא עול בכם
ומעניינם נבטח השאלה: על מה ולמה? לא נשכח את מיליון הילדים שהיו
הראשונים למות, הראשונים שהושלכו אל הקרון והטיעום והרגום ללא
השאר שריד וזכרון. לא נשכח את רוצחי עמינו, את העמלק הנazi הארוור,

שנאה ואכזריות היו טבועים בדמותו: בכל מקום בו דרך כף רגלו של קלגי הגרמנים שם זרוו: הרט וחורבן, רשות וחמס, שחיתות ומות. לא נשכח את שאיפות חייהם האחרונות של אחינו, את שאיפוחיהם לפני מותם שנחמלאו: "ההגנה העצמית הייתה לעובדה, התנגדות היהודית והנקמה הפכו למעשה" הם היו מאושרים לפגוש את האויב בנשק ביד "מלחמותנו" אמרו "תשמש מקור יגיקה לדורות הבאים". "אמנם עינינו לא תחזינה ذات, אך גמולם ישולם להם, ולאחר מותנו יעדמו מעשינו לעד" אלה היו דבריו של משורר היגון של הביטו, גדול מקונני השואה – יצחק צנלסון, שחזה מראש את חורבן האומה וצעק את צעקתו האחורה לעולם החיצוני בשירו: "חלום חלמתי". חלום בלחות זה של המשורר נחמת כמעט במלואו: "אין עמי, עמי איןנו עוד". ששה מיליון נספונו, קהילות הרבה, תלמידי ישיבות, משוררים, טופרים, ואומניהם נרצחו, תפארת היהדות אבדה. האם הזדעזעו מוסדות העולם למראה שלហות דמים אלה? האם עשו שליטי עולם, אלה שרגלו בצדוק ובחירות האנושית, את אשר היה ביכולתם לעשות? זעקת השבר שעלה ובקעה עמוקים נתקלה בקשיוחות לב, באדיות ובאפס מעשה. זעקת אלפי מעוניים בגיא ההרגה לעזרה בעוד מועד – את החרב האוכלת – לא מצאה אוזן קשחת.

אך נזכיר את חסידי אומות העולם שמנו נפשם בכפם להצלת יהודים. לא נשכח את הנער היהודי הפרטיזני אשר לא השללה נפשו בתקות שוא, קרע מעלייו את אות הקלוון וברח אל היערות. נער יהודי זה מושפל ומדוכא עד עפר שאיבד כל אשר לו, שף לדבר אחד: נקמת דמים بعد הכל ועל הכל. וסתמך נוצר זה – למען האבות והאמותם למען האחים והאחירות למען עמינו – נקמתה !

למען לא נשכח כל זאת התאטפנו היום כדי להנציח קהילה אחת מני אף, שאבדה בשואה האיומה שהתחוללה באירופה. ביום זה נזכר את

אשר עשה לנו העמלק הנאצי, ועל ידי כך אנו מקימים צו מהתורה.

עמנוא זכור זאת כי הרוגים דאזרחים לכבוד ולהוקרה, כי אנו המשיכים אחריהם חייבים לכבוד ולזכרם, כי במתום ציוו הם לנו את החיימ.

עדנה נתנהאל.

*

היה זה يوم ככל הימים, אין חדש. השמים מבהיקים בלובנם והשמש מחייכת בפה מלא. אך אנחנו כיתות ח', בעינינו שונה יומם זה. יומם חג הוא לנו, יומם זכרון. אומנם יומם זה לא צוין בלוח השנה ביום מיוחד, אך ממשעה רובה נודעת לו בו אנו מנצחים קהילה, שנחרבה בידי השואה.

כדי להשרות את האוירה המתאימה, עבדו התלמידים סמל, שעליינו היה רשותה מילה אחת: " ז כ ו ר " ! לכאורה מלה פשוטה ביותר, מלה בת ארבע אותיות אך לא בן הוא, בזכות מילה זו אנו חיים, אנו זוכרים מאורעות שונים שארכו לעמינו, למוד הסבל והתלה: יציאת מצרים, חורבן ירושלים, גבורי מצדה ועתה אנומצוים לזכור את גבורת מורדי הגיטאות ואת השואה האיומה. ועתה התכנסנו כדי להנציחם. המראה באולם היה חגייגי, אורחחים רמי מעלה נכהו בטקס זה וביניהם מר גدعון האוזנער יוזם הרעיזן וד"ר קוובובי, מנהל יד ושם, והמפקח מר בר חנא ובן גם בני העירה.

גוף היה פה באולם, אך רוחו הייתה במקום אחר, היא הייתה בין הנפשות האומללות והמעוננות. מדוע? מדוע הומחו אנשים אלה? והתשובה, יعن כי הם יהודים. תשובה אשר אנו דוחים אותה בשאט-נפש, אך לבני

הנאצים הארוריהם זה הטפיק כדי להרוג להשמיד ולאבד מיליון אנשימים. בני העירה, שנכחו בטכש זה, ספרו לנו על עיריהם, כshedמעות נקודות בעיניהם. הם זוכרים את עירתם הקטנה שוקחת החיים, העמל, והתורה. הם זוכרים את העזרה ההדרית שבין היהודים, את הלימודים, ועוד רבים הדברים אשר בזיכרוןם. אך ורק בזיכרוןם, כי הנה אבדו לנצח, אבדו ואינם. אף אנו נקמננו בנאצים, הם לא הצליחו מזמן ושם נשאר לדורון עולם.

הנני מקווה שבתי ספר אחרים ילכו בדרך בית ספרי וינציחו קהילות אחרות אשר אבדו ביום השואה.

צפורה קווזול

*

טכס ההנצחה התחילה. טכס זה הוא התחלת של מפעל גדול אשר בית ספרנו נבחר להיות הפותח בו: علينا להנציח את זכר אלף היהודים שנפלו בקהילת קמג'יץ ליטובסק צטביה בזמן השואה, יعن כי אסור לנו לשכוח את מעשי ההתעללות והפרענות האכזריות שנערכו בהיהודים.

אבל – חשבתי בלבבי – מדוע בעצם סבל עמנוא את האבדות הרבות ביותר במלחמה זו? מדוע קהילות ישראל שלות ומאורגןות הפקו להיות תילי חרבות?

והנה, אני רואה לפני קהילה שוקחת חיים, עיריה יהודית טפושית, שבה היו אלף יהודים ונחלו את חייהם לפיה המסורת הדתית. ראייתי את ילדי אומם היהודים שלמדו בבחני מדרש ובישיבות להיות יהודים נאמנים לעם. ופתחום, הנה הצורר הנאצי מתנפף על עיריה זו, "למהות את ذכר ישראל מעל פני האדמה!" הייתה סמתו. התוצאה: מאות אלף יהודים

הרוגים ופצועים או מובללים אל מחנות השמדה, שם מחהה להם מיתה קשה יותר: שריפה בתנורים, או הרעלת בגזים. היו אלה אנשים מכל האחרים, ובמה הרעו לעם הגרמני כדי שראויהם יהיו לנקמה כזו? חפיכם מפשע היו היהודים אלה.

שאלת אחת נקרה במוחי אך לא מצאתי לה חשובה: מ ד ו ע ?
מדוע נספו מיליוני יהודים בארצות הכבוש הגרמני? האם נהרגו הם רק מפני שהיו יהודים?

והנה, אני רואה לפני את העירה קמניץ ליטובסק ההרcosa והשוממה, שנפש חייה לא נראית ברוחותיה, בעירה זו ביצע היטלר את מזימתו בשלמותה ולא השאיר אחריו שריד לפילטה.

ואנחנו? הלא בניהם ובניהם של החללים אנו! ואיך נוכל לשכוח את אבותינו ואת אבות אבותינו שנספו באופןכה אכזרי? אכן, איך נוכל לשכוח?

הטcs נגמר. המרשטי عمוקות מנו וגמרתי אומר בלבבי לסייע בכל כוחי להנחות זכרה של הקהילה הקדושה. علينا לשוחח עם יוצאי הקהילה ללימוד מפיהם איך היו היהודים בעיר זה, איך ארגנו את חייהם בגולה וביצד פעלו התנועות הציוניות ובכך נוכל להנzie את זכרם של אלף אנשים שמתו ללא עוון וחטא.

משה חיים.

*

* * *

כִּיצְדָּקָה בְּעֵשֶׂת הַפָּעָרָלָה?

משימה קדושה קיבלנו על עצמנו - הנצחת קהילת שחרבה. נלמד על הווי החיים של בניה, חלומותיהם, שאיפותיהם וכו'. בטכט הנצחה, בו פחחנו את מפעלנו, הופיעו אישים אחדים מבני הקהילה אשר מסרו לנו פרטים אחדים עליה. אולם זה היה רק מעט מזעיר, ונותרו עוד נושאים רבים מהווי הקהילה עליהם טרם ידענו ולא כלום. לכן החלטנו לחלק את כתנתנו לקבוצות. כל קבוצה תחקיר בבית אחד מאנשי הקהילה ותרשם את כל הדברים אשר יושמו לה מפיו. תלמידים אחדים נתנו כמה נושאים מהווי חייו הקהילה והוטל עליהם לאסוף את כל החומר המצו依 על נושא זה ולרכזו בחבור. שאיפתנו הייתה להוציא לאור ספר שיכלול בתוכו את כל החברים שלנו על קהילה זו, ותמונה אופיינית לה.

חששות וספקות רבים קיינו לבנו: האם נצליח לעמוד בזורה הנכונה את דמות הקהילה החרבה? ידענו כי אנו הננו הראשונים, בחלקו נפלה הזכות הגדולה להיות הפותחים במבצע זה. אחריות גדולה הוטלה علينا וניגשנו לקיומה מתוך הכרה מלאה בחשיבות הדבר. ידענו גם, כי בהצלחתנו תלוי הדבר אם יהיו ממשיכים למפעלנו בשנים הבאות. ואולם, אם חילתה ניכשל - יהווה הדבר אכזבה לאנשים רבים אשר שחו איתה פועלה במאצינו, ולשווא.

אנשי הקהילה התרגשו מאי לקראת המבצע הזה של הנצחת קדושי ערים והיו מוכניםقلب ונפש לסייע להצלחת הפעולה. בכל בית שבו ביקרנו נתקבלנו בסבר פנים יפות, ובועליו השתדל לספר לנו את כל המידע והזיכרון להם עדין, ולספק את החומר הדרוש לנו. שלחנו גם מصحابם ליוצאי הקהילה היושבים בחו"ל, ובתשובותיהם גם הם סקרו לנו את כל המידע להם.

אם הצלחנו לתרар בנהמנות את תמונה העיירה ולא רק במידה מה בלבד, ואם נצליח לעודר תלמידים רבים ככל האפשר שיילכו בדרכנו וימשיכו את מפעליינו - ובאננו על שכרכנו.

והרי רשימת יוצאי קמניץ-לייטובק וזומטביה שמספריהם שמענו זכרונות על חייהם העיירה וגורלה:

מרת לאה אלוני - מורתנו בכחות ג' -ו', ח"א.

מרת חייה קרקובסקי-קרבלגין, ח"א.

מר רביה פנחס, ח"א.

מר וידומלנטקי קופיל, ת"א

מרת קושצ'יקובייז' יהודית פתח-תקוה.

מרת כהן פשקה פז'ה ע"י פתח-תקוה.

מר טטמפנייצקי אלחנן פז'ה ע"י פתח-תקוה.

מר גלזר אשר, יפו.

תודחנו נחונה למר דב אלוני (ס. מנהל בית ספרנו עד שנת תש"ז).

שהיה הרוח החיה במפעל ההנצחה הזה, בהתלהבותו במסירותו זבעזרתו והחמידת עודד אותנו להגישם את ההנצחה של קהילת קמניץ-לייטובק-זומטביה שנחרבה ואיננה.

זהבה קורנפלד.

קְמִינֵּי

בְּחִינָה

... הנבי זוכרת אותו עיירת הקטנה בר נולדתי
ובלייתי את ימי ילדותיו. את היהודים שהיו בר, חנויות
הנווער שלך, שחגכו את הדור הצעיר לחלוציות והכשרתו
לעליה. ספרית הילדים, שלא מסרתי הרבה זמן – אני
זכרת את הבתים הקטנים שלך, השוקקים חיים יהודים
ובכל אחד מהם כמעט קופסת הקרן הקיימת לישראל.

דברי גב' חייה קרכובסקי – קרבלניצקי.

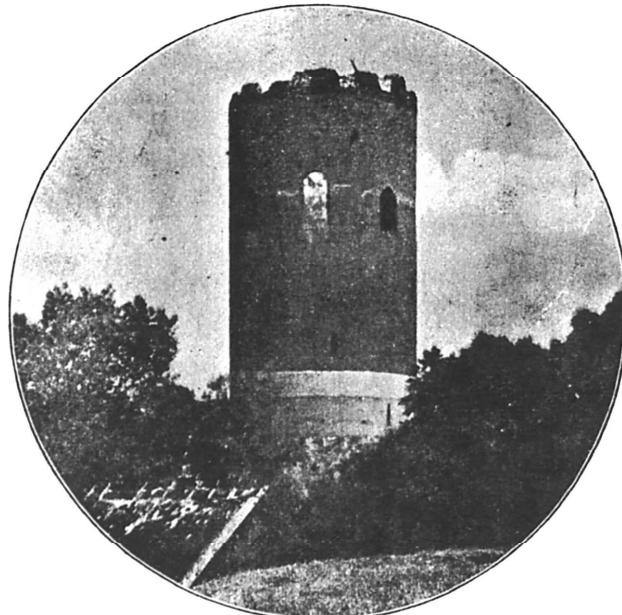
*

... אבא שלי עליו השלום, הרב רבי משה יצחק ז"ל
היה רב בקמיןיץ עשרים וחמש שנים. בבית הכנסת הקטן
זהה של עז, בצדיק זהה, למד והחלلال כל חייו לשלום עמו
ולגאולה השכינה. לפניו מותו התבטא, שהוא למד ארבעים
וחמש פעמים ש"ס. בלילות החurf הארכוכיס, כשהייתי מתעורר
בחזות הייתי רואה את אבא צועד הלוך וחזור ולומד
תלמוד בעל-פה.

דברי מר פנחים רבי

*

תולדות העיירה

חמש מאות שנה
ויותר הייתה קמיניץ
קימה. עוד בימי
הביבניים מספרים
הכרוניקאים על
יסודה, שהנסיך
ולדימיר פילוסוף
קבע שם, במקום שבו
נמצאת כיום קמיניץ,
תערך ההתקפה על
הטרים. ולדימיר
בנה במקום זה מבצר
וקרע לו "אלבום
אורדי" ומכאן שמו של העיר הגדל באירופה ה"bialo i vitez". המבצר
הוקם בתחום יער המשתרע לאורך של 1000 ק"מ. עוד מסופר על מריבות
בין ויטולד לבין יאגלו - אותו מלך שאיחד את פולין וליטא - על
הבנייה העיירה. וכן על קזמייצ' הרבי עלי שהיה בא ליערות אלה בעונת
הציד בחורף.

הקהילה היהודית בעיירה הייתה קיימת מימי הביניים, אבל אין
לנו כמעט מידע על כל התקופה הארוכה הזאת. בפעם הראשונה נזכרה
העיירה קמיניץ בספרו של פולני אחד בשם וורשצקי, המתאר את תולדות
היהודים בפולין במאה ה-16. הוא מספר על הקהילה היהודית בקמיניץ
ועל הגזרות שנגזרו עליה בקשר להעברת בתיהם המרזה מידיו היהודים לידי

הגורים. ידיעות נוספות יש לנו מן המאה ה-17 וידיעות אלה מספרות על פריבילגיות, שקיבלו יהודי קמיניץ ליטובסק מן המלך יאן קזימיר, שהחרר אותו מכל מינוי מיסים חוץ ממשקאות.

ר' מנחם מנדל מקמינץ ז"ל

ההסתוריה של הקהילה מתחלת להתחבר לנו רק מתחילה המאה ה-19 שאז הייתה כבר עיר ואם בישראל והוציאה גדולים כבון מנדל – מחבר ספר "קורות העמים", שלאחר מגיפת החולירע עלה לארץ ישראל עם כל משפחתו. הוא הניח את היסוד למדע הגיאוגרפיה בארץ ו开会ם את מלון קמיניץ בירושלים.

הסופר יצחקאל קווטיק

נולד תק"ס. נפטר בירושלים תרל"ג.
מחבר ספר "קורות העמים". יצא לאור
בורה, מהדורה שנייה בווינה.

והסופר יצחקאל קווטיק מחבר הספר
"זכרוןות" המתאר בצורה חייה את
העיירה.

ה ב ד פ ב ע י ר ה

העיריה קמיניץ-ליטובסק-זוטביה, אשר בה זרמו חיים יהודים מזה מאות בניינים, ואשר עם בוא החיות הנאצית נחרבה, שוכנתם בסביבה יערות אורן ואלונים וביניהם יערות ביילובייז'ה שהשתרעו למרחק של כ-20 ק"מ מהעיריה. הנוף היה מריהיב עין ביפוריו סביבה העיריה זרם נهر בשם לישנה שהקיף את העיריה מכל עבריה. מימי זרמו בעוז והוא היה אחד מהפינות הנאות ביחס לנוף העיריה כולה. הנהר היה יפה ביחס וביחד ביום הפשטה החלגים בזמן שמים רבים מלאוovo עד גודתו ושותנות מים לבנות צפו במימי. על מימי הצלולים שטו סירות פשוט, שנראו כשחפים על רקע שמים כחלה. בני הנהר שיחקו על גודתו, ולעתים אף ערכו שיט בו. כן שמש הנהר למטרות כלכליות. במימי היו מיטלים את העצים מיערות הסביבה וכן חסכו כספים רבים על תחבורה והובלה.

את העיריה כיתרו בגבעות שכוסו בחורף שלגים בעובי רב. בקיין נראה הגבעות כמרבדים חיים עטורי פרחים צבעוניים ודשאים ירקניים מריהיב עין ביפורים.

מעבר לנهر התנשא מגדל רם ונשא שבובחו כ-36 מ', והוא הסלופ, שבבסיסו מנהרתו מצוי ילדי העיריה וסביבתה מקום נפלא למשחקיהם. המנהרות נמצאות מתחת לפני הkrak ועובדת זו, עוררה ומשכה את הנערים במשחקיהם. בעמדך בקומה העליונה של הסלופ נשפה לעיני העיריה מעוף צפור. הבטים הקטנים והמפוזרים בשטח נראה כקוביות עיריות, הנהר נראה כסדר מבריק מתפתח לאור השמש ושדות התבואה נראה כשתיכים דהובים הנעים ברוח הקלילה.

מקום מפגש אחר לבני הנוער בעיירה היה בית-הקבורות הנוצרי,
מקום נאה ומטופח, ובתוכו: דשאים, פרחים, ועצים רבי צל. במקומות
זה אהב הנוער להשתעש ולהגעים את רב זמנו הפנווי. במקום היו גם
פינות סתר חשובות אשר שמשו למשחקי הנערים.

העיירה בנזיה הייתה בת עץ עם גגות פלפוגניים ורעפים אדומים.
לאמידים שבין התושבים היו בתים אבן ולבנים. הרחובות הראשיים
בעיירה היו בידי היהודים. בקצת רחוב החנויות הייתה רחבה בה התקיימים
היריד השבועי; ביריד השתתפו יהודים ואכרים מכל הסביבה שבאו יחד
עם מרכולתם, סוסיהם, ועגלותיהם. משא ומתן ערך התקיימים בין הקונינים
לבין המוכרים. פה ושם נשמעו צעקותיהם בשבחם את שחורתם, בהפיכם
אותה ובפדותם עד סוף נכר. היריד היה צבעוני ורועש. רבים

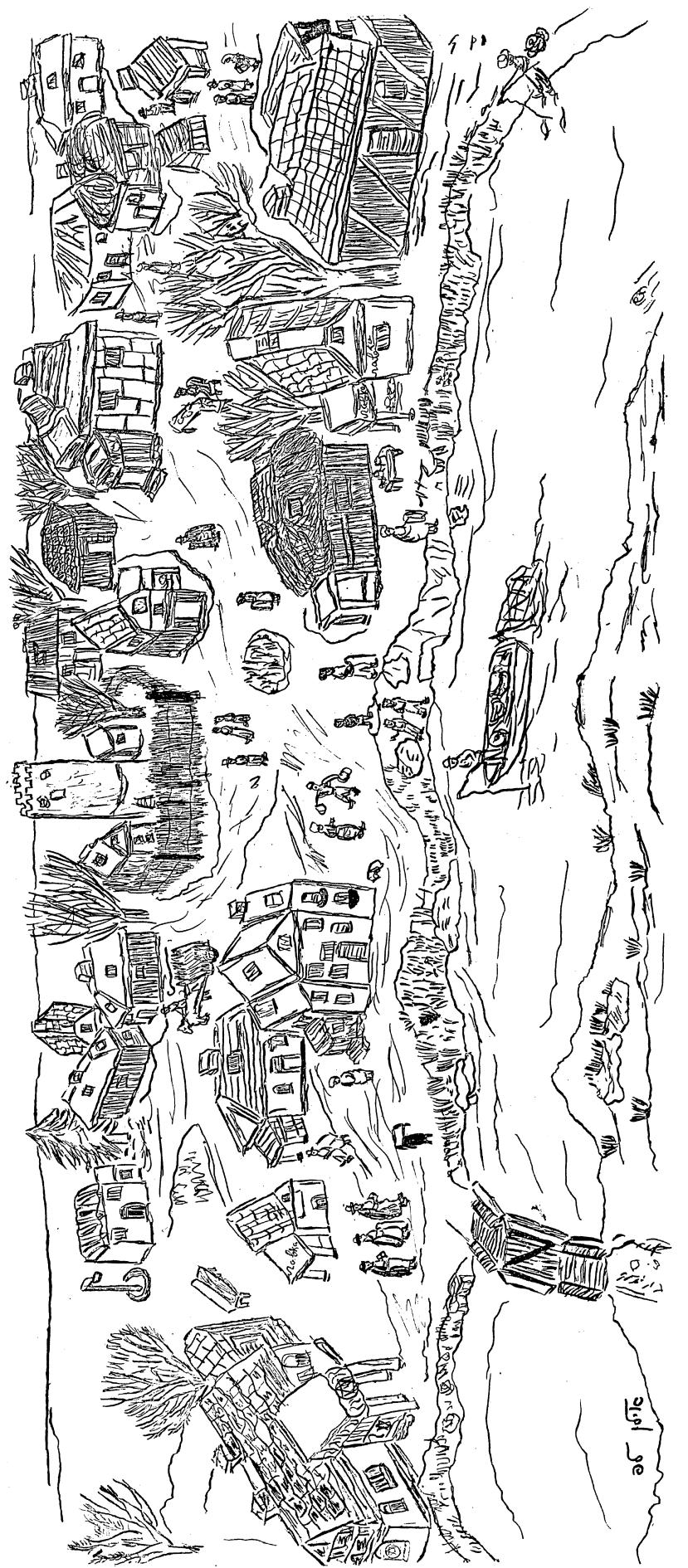
היו הקוניגים אשר בקרו בו ומצאו כאן את מבקשם. בין העגלות היה רעש וצפיפות וכל זה גרם לילדיים שמחה כפולה ואושר רב. בלוניים התגופפו בגובה ורוכלי הממתקים הכריזו בקול על טחוורתם המתוקה.

במרכז העיירה עבר רחוב החנויות, בשם בן הוא. יין כי משני עברי נמצאו חנויות עץ צמודות אחת לשניה שדרמו לבניין לבטים. משני צידי רחוב החנויות השתרעו במקביל הרחובות: רינקובה, ובלוטזקיה ומהם יצאו רחובות: הגויים, שkolna, בריסק ופוץ' טוביה.

יופי טבעי זה, המשולב בחיה השקטים והמסורתיים של עיירה יהודית טיפוסית, נמהה מעל האדמה באכזריות מרובה ללא שטץ של רחמים על ידי חיות הטרף הצמאות לדם.

טובה בן עוזיליו
ונגואה איטנברג.

*

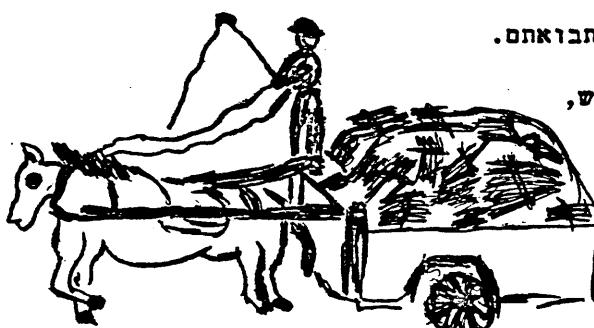

פרנסת תושבי העיירה

קמנץ' ליטובסק הייתה עיירה טפומית הייתה והיהודים היו כ-80% מכלל האוכלוסייה בעיירה. רובם עסכו במסחר. במרכז העיירה היו שתי שורות של חנויות, שביניהן רחוב צר. בחנויות מכדו בעיקור-נשים, ומנגד היה לשונר את הקוניגים לתוך החנויות בעדרה צעקות והכרזות. אפשר היה למצוא כאן אריגים, דברי לבוש, מזון, חמרי בניין ועוד. היהודים והגויים מהסבירה קנו בחנויות אלה, ובן האצילים הפולנאים היו מבקרים מדי פעם בפעם בחנויות מיוחדות, שם קנו צרכיהם.

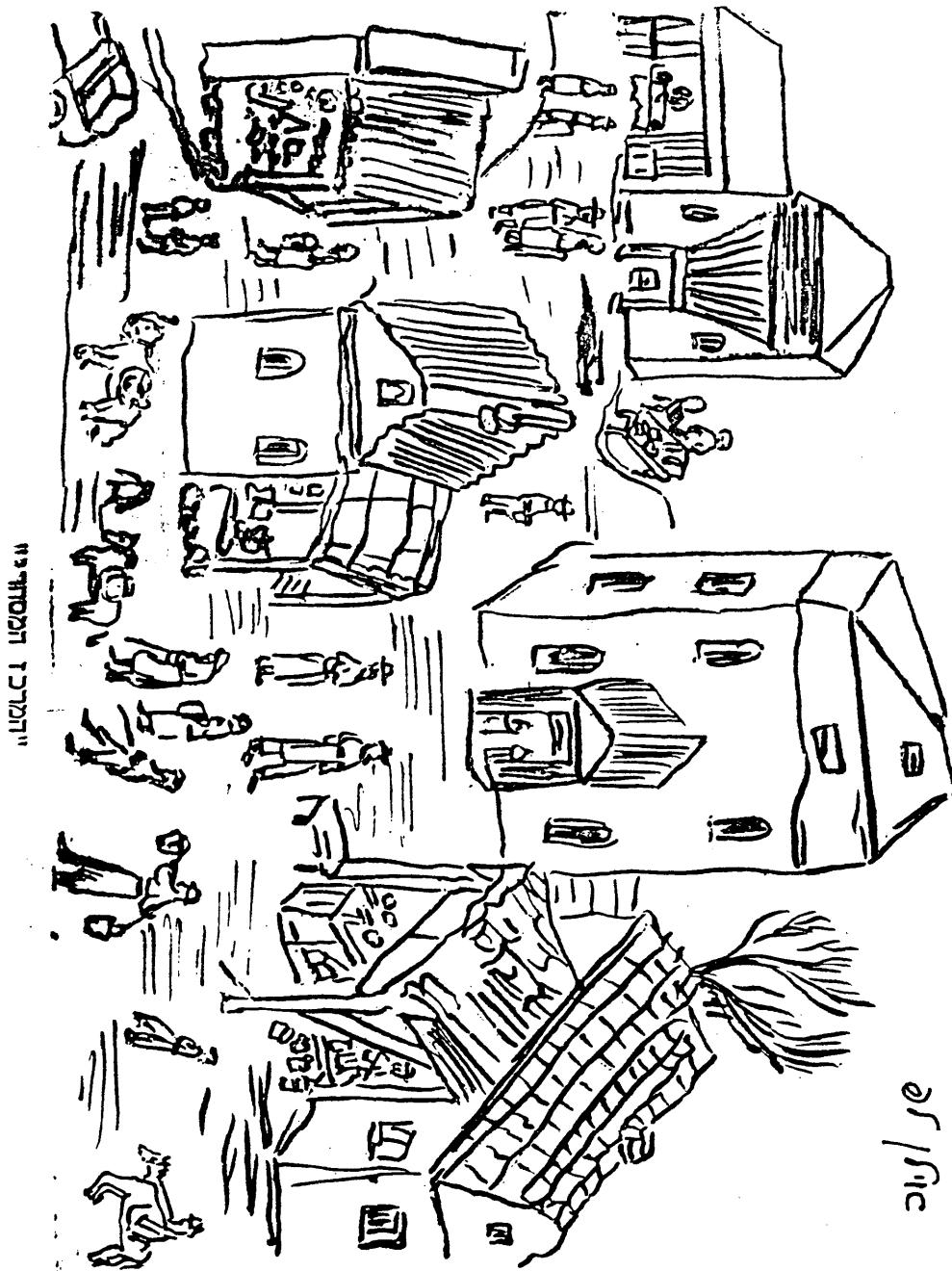
בעיירה היה גם שוק ולכאן באו האקרים למכור ערופות, ביצים, חמאה וחתה ולקנות בגדים, אריגים ועוד מצרכים אחרים.

רבים היו שם בעלי המלאכה: הסנדליים, החיטים, הנפחים, הנגרים והאופים, ... 5 טחנות כמה היו בעיירה ולכאן באו אكري הסביבה לathan את תבאותם.

היו בעיירה תעשיות יי"ש, נריה וביריה וגם בתיה מרזה, בהם אכלו ושתו האקרים מהסבירה. לעיתים

היו אוכלים בבתי המרזח גם העוברים בעיירה ואפילו האצילים הפולנאים היו לעתים סרים הנה.

החקלאות חפשה מקום חשוב בחיי הכלכלת, ובעיקר בעיירה זטביה.

עוד מהמאה ה-19 עבדו היהודים
אדמות אלה, כאשר קבלו חמכה
מהברון הירש ובעזרתו רכשו
קרקעות ונטעו עצים פרי.

העיירה הייתה שייכת
לפריץ אוזדורובסקי, שהוא בעל
אחוזה וכפרים רבים.
בأחוזה שלו מזאו פרנסתם גם
יהודים קמניצ'יים
בתוך חלבניים
וחוכרים.

בסביבות קמניץ היה יער וביער זה ברתו
היהודים עצים והובילו אותם על
הזהר עד העיר בריסק ואיפילו
יותר רחוק.

רבים גם מזאו פרנסתם
בדיביג במאי הנהר העשירים
בדגים, ודגים אלה היו נמכרים
אחר כך בשוק. חוץ מזה כל
יהודי בעיירה השתדל להקים לעצמו משק
משלו: רפת קטנה וגן ירק.
אליה היו פרנסות יהודי העיירה ועל
אף העבודה הקשה, היו מאושדרים בחלוקת
משה חיים.

וילג'ם זבזב

יהודי קמיניץ לא זנתו את חינוכם ותרבותם אף ברגעים הקשים ביותר. דאגותם הראשונה הייתה להקנות דעת לבנייהם. מוסדות חנוך רבים היו בעיירה כבונן: חדרים. תלמוד תורה וישיבות, בהם למדו פעוטי ישראל תורה כבר מגיל ארבע.

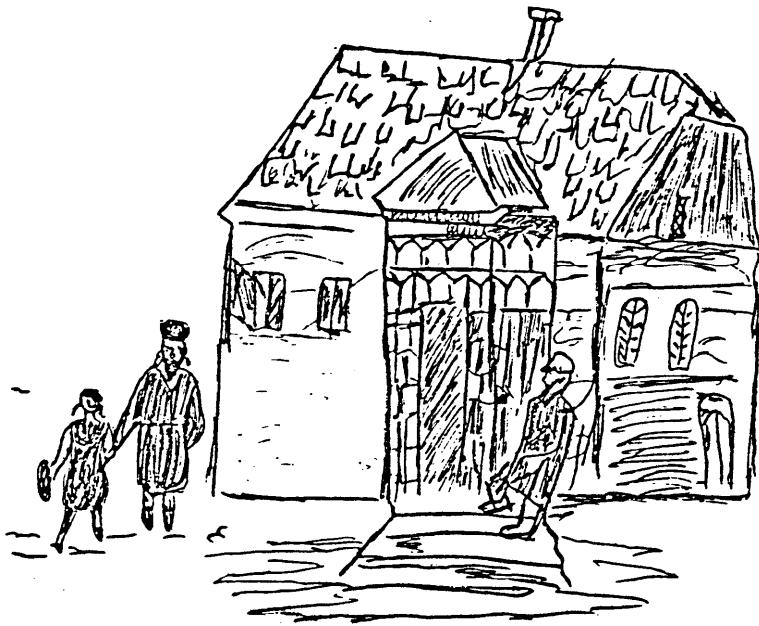

בשעות הבוקר המוקדמות נראו ברוחבות העיירה גברים נחפזים לבית תלמוד, ופעוטים לחדריהם, ללימוד תורה מפי הרב. גיל הלימוד בחדר לא היה קבוע והיו ילדים שלמדו בחדרים עד גיל עשר. עם סיום הלימוד בחדרים המשיכו הילדים בתלמיד תורה, ולאחר מכן פנו רוגם לישיבה, שהיתה גולת הכוחה של החנוך בעיירה, אחרים פנו לבתי ספר מחוץ לעיירה.

הישיבה

הישיבה, שהיא בקמיניץ, הייתה אחת מישיבותה הגדולות של פולין. בתחילת התקופה הישיבה בליטא, בסלובודקה-אולס מסיבות בלתי ידועות הועברה הישיבה לקמיניץ בשנת 1926. כבוד גדול היה לעיירה שדוקה אליה בעבר הישיבה. ההתחרות בין העיירות שבבסביבה, היבן תהיה הישיבה הייתה גדולה, ולבסוף לאחר דין ודברים ממושך, זכתה בה קמיניץ. בשמה הרבה קיבלו אנשי העיירה את פני הישיבה; כל הגברים שבתו מעבודה וכולם מנער ועד זקן, לבושים בגדי חג וספררי תורה בידיהם, יצאו לקבל את פני הישיבה. בתחילת השתכנה הישיבה בבית הכנסת, שקבעה בתרומות את פני הישיבה. בתחילת השתכנה הישיבה בבית הכנסת, אולם לאחר מכן חוקם לכבודה בנין חדש, אל הישיבה נהרו נערים

יהודים מכל
חלקי פולין
וגם מארצאות
רבות שמעבר
לגבולהה.
מספר בחורי
הישיבה היה
כ-200. אנשי
העירה דאגו
לכלכלת בחורי
הישיבה וספקו
להם מדי יום
ביומו את
מזונם.

רבי ברוך דב ליבובייך, שהיה ראש הישיבה, חונן ב�建יות רביים, הוא היה אחד מפרשני התלמוד האחרוניים: פירושיו המעמיקים בתלמוד התפרסמו בקרב היהודים, והרבה תלמידים נחרטו אליו ושתו בזמא את דבריו. הוא לא ידע לאות בלמוד התורה ואת רב זמן הקדיש לוזה. הוא דאג לכל תלמידיו בምידות רבה ולכון הערכיו מהוד וחשבו לו לבואן הדור.

מר שמואל ורשה, אחד מתלמידי הישיבה שנספה בשואה, מתאר את הישיבה: "עוד בעמדך בחוץ, אתה שומע את קול התורה המתפרק בעוז ובכוח מبعد הקירות הגבוהים של בית הישיבה. כאן שוזרים מסורת דורות. כאן הוא המבוקע ממנה מדרויים את צמאנום בדברי אלוהים חיים. כאן מפכים בשטף, בעוז, רגשותיה הסוערים של הנשמה היהודית הטהורה". ישיבת הפאר

של קמניץ; נסגרה עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. אחדים מבני היישיבה הצליחו לברוח לארצות חוץ אולם רובם נחפטו והושמדו.

*

היו נערים שלא למדו כלל בחדר. אלה נכנסו מיד לבית ספר יסודי. בשנת 1916 הוקם בעיירה בית ספר יסודי שלמדו בו עברית. לביה ספר זה נהרו נערים רבים שהחיחסו בקדושה אל השפה העברית ולא העזו לה-פריע למורה, שגט אליה היה יחס של כבוד למרות שהיא נערה צעירה בא 16. מורה זאת (מרתה לאה אלוני) מספרת לנו שככל המורים בבית הספר לא השתמשו במקל להחזקת המשמעת, פרט למורה הגרמנית. והמפקח שבא לביקור, לא יכול היה להסתיר את חמהוננו, שהמודרות הצעירות של עברית אינן זכות לאמצעי "חנוכי" זה. בבית ספר זה למדו גם ילדי הנוצרים הם נוכחים בשעות לעברית ולמדوا גם את שיר התקווה, אותו פזמנו בשעת עבידתם, כשרעו את עדրיהם בשדות המרעה. עם תקומתו של פולין נפתח בעיירה בית ספר עימי פולני, שבו למדו ילדי העיר. לאחר סיום בית הספר יוצאו הרבה תלמידים לבחינה ספר חיכוניים בעירם הגדלות שבסביבה.

"התיאטרון" (הגב' יהודית קושצקייז מפ"ת מספרת לנו)

הנוצר בקמניץ לא רק למד אלא הקדיש חלק מאমנו לחוגים שונים ובעיקר לחוג הדramטי. מדי פעם בפעם ערך החוג הדрамטי הצגות שונות, שופעות הומר ותוכן, שמכחו את לב אנשי העיר והסבירה, ~~דא-טאו~~ בהמו-ניהם לחזות בהצגות המענינות. מכיוון שלא היה בעיירה בית תיאטרון קבוע, הוגשו ההצגות במחנים פרטיים, ומאהר ורבו ההצגות מסר אחד מיהודי העיירה את אורותתו, שלאחר מיקוגנים ושיפוצים יכולים לקיים שם את ההצגות שהוצעו באידיש או בעברית. אולם הנוצר שאהב דרמה בכל לבבו לא הסתפק בהצגות משלו, אלא אף הזמין להקמת בודדות שהופיעו

במחזות שונים. את ההכגנות מן הציגות הרבה הקדישו חברי החוג הדרמטי למטרות צדקה ולהקמת ספריה.

הספריה (הגבע' חיה קרכובסקי – קרבלניך מה"א מטפראת לנו)

הנווער היה צמא לקריאה ספרים, ואכן הוקמה ספריה שנקראה ספרית החברות. למעשה היו עיירה שתי ספריות שבמשך הזמן החאדו לאחיה. הספריה התקיימה בבית טפר מלכתי, אשר לאחר סגירתו מחותר תקציב, לא זו בלבד שהספריה לא נסגרה, אלא אף גדלה ותחרבה. בתחילת מועטים היו הספרים בספריה ועל כן נאלצו לארכן קבוצות קריאה, שקיבלו ספר אחד במשותף; אולם לאחר מכן רכשו ספרים רבים, שבמשך הזמן הגיעו מטפראם לאף. רוב הספרים היו באידיש ומעטם בעברית. ספריה זו אף היא נסגרה עם פרוץ מלחמת העולם השנייה.

*

הנווער בקמניץ' בלה יפה את זמנו הקופשי. הוא השתעשע כהלה על גדות הנהר ובסבע העיר. דביס היו בני הנוער שייצאו מדייניטם בעס לשות בטירות על פני מימי התוכולים של הנהר חרובע, לאור היריח הנשקף מעל, או ששוחחו והאצחיזו על ספרים שוגדים, לאור המドורה, בין עצי העיר המרשדיים. כמו כן נהגו בני הנוער לערוון טיוולים בבית הקברות הנוצרי בעל המדרשות הרחבות והירקאות ולאורך הגשרים הרחבים שחציו • אה הנהר.

מפלגות רבות היו בקרב יהודיה העיירה וחוץ מפלגת הקומוניסטים עבדו כלם למען ארץ-ישראל ונכפפו אליה, ואכן כמו חנויות נוער ציונית רבות בקמניץ' שאלייהן הצטרפו רבים. אחדות מחנויות אלה היו: גורדוניה, החלוץ וצעירי ציון. בשנת 1921 יצא קבוצה ראשונה, מלווה ע"י כל העיירה, לארץ-ישראל, ורבות היו הקבוצות שהלכו בעקבותיה על אף כל הקשיים והתקנות שהיו כרוכים בדרכם. כמו כן היו קבוצות נוער בעיירה

שלא מצאו ספק בחיה העיירה ולכון חלק גדול מבין הנוער יצא לערים הגדולות וחפש אח עיחידו מחוץ לגבולות קמיניץ.

חיה פישלזון

ונאהה קווזרץ.

*

ה עצרה ההדרית

בעיירה קמיניץ ליטובסק וצטביה לא היו מוסדות מוניציפליים הדואגים לעוני העיר. ולכון ארבענו אנשי העיירה את העזרה לנזקקים עצמם. היחסים בקרבת היהודי העיירה היו הדוקים ביותר מפהה מספרם המועט. כל יהודי השחדר לעזרו לרעהו בכל שידיו היה משגת, ואכן הוקם בעיירה מוסד צדקה בשם "לינה צדק", שגמתו היה לעזרה לעוני העיירה ולחוליה. רב חברות לינת צדק היו אמהות, שמלאו את תפקידן במיסירות נפש ובנאמנות. לעיתים כשהמצב הכספי זאת ישבו החברות שעות ארכות ליד מיטות החולמים. בלילה לאור הנור מהבהב, המטיל צללים אפלים המركדים על גבי הקירות, ולאור הירח המציג מעבר לסתקי התריס, ישבו החברות שעות על גבי שעות בשלבן מלא דאגה וכל גביה מרעידה את לבן החדר.

לפעמים התנדבו לעבודה זאת גם נערות צעירות שבאו במקומות אמותיהם הטרודות, ולעתים עברו עליהן לילות אחד בבית החולה האנווש, כאשר לא ידעו במה לעזרו.

לא לכל בית בקמיניץ היו מכשורי רפואי רפואה, מפני שהמצב הכלכלי לא אפשר זהה, לבן ספקה אגודה זו גם עם מכשורי רפואי רפואה, במרקחה ומצב החולה היה אנווש אספו כסוף בקרוב אנשי העיירה והצעיקו רופא.

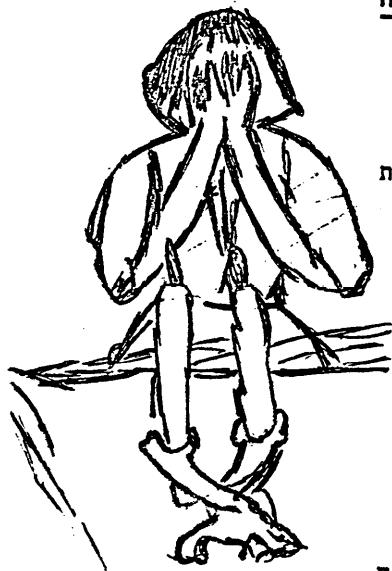
לעניהם שבקרוב היהודי העיירה ערכו מגביהם על מנת לספק את צרכיהם, או למתן נדוניה לבחורה ענייה כדי שלא תריגש עצמה בחותה ביחס לשאר בנות העיירה. היה מספר נשים, שmedi יום שישי היו אוספאות בתים חלות ולחמניות ולאחר מכן הביאו מזון זה למשפחות העזיות, שאף אחד לא ידע את זהותן. היהודים נענו ביד רחבה למגביהם ובכל אחד תרם כמיטב יכולתו.

בעיירה הייתה ישיבה בגדרה שנהרו אליה תלמידים מארצאות שנויות ומערכות קרובות והרחוקות. מבין התלמידים היו דביט, שמחותיהם לא יכולו לשאת בהוצאות המרבות ולכוןأكلו התלמידים מדי יום ביום על שולחן היהודי העיירה. כל יהודי ראה לעצמו כבוד לספק לתלמידים את מזונם, וכך העני ביוטר הזמין לשלהנו אחד מבחריו הישיבה.

העיירה קמיניץ אינה אלא אחת מערי רבות, והידידות והאהוה ששררו בה אופינניים לגבי כל העיירות האחרות, והם שחזקו ואמצו את לב היהודים ושמרו על אחדותם.

פישלזון חייה, קווז'ול צפורה.

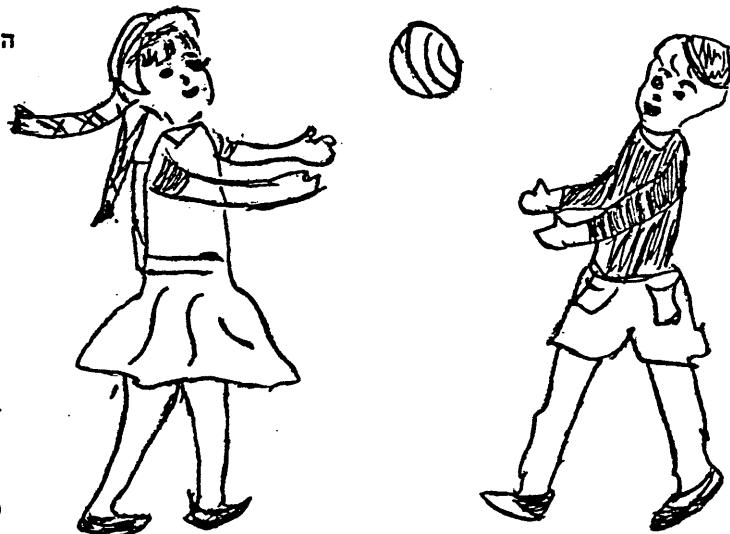
מַהוֹדִי הָעֵדִידָה

בקמיניץ ליטובסק, כבכל עיירה יהודית
טיפוסית בגדולה, היה הווי החיים כפרי, שקט
וזנוגע. היהודים היו שומרי דת וממלאי מצוות
וחוקים, הם דקדקו בקוצו של יוד וכל
מצווה קלה היה אצלם חמורה.

את כל החגיגים חגגו בדבוקות ובסמחה,
אולם השבת הייתה הקדושה והיקраה מכל ועליה
שמרו ביותר. כבר ביום שישי בצהרים
ニיכרים היו אורתודוקסיה של השבת, החנויות
חרומות ושופעות המטהר נסגרו על מנעול ובריה
והרחוב דם. העגלות הוכנסו לחצרות הבתים, והסוסים לאורחותיהם.
שקט אף את העיירה וريح טוב של אפיית השבת הורגש באוויר. ברחוב
כבר החלה תנועת

הגברים לבית
המרחץ. הילדים
זוקו והולבשו
בגדים שבת.
שערותיהם, אשר
עדין היו לחות,
נוצצו בברך נאה,
ברך הנקיון,
והנרגות היבבהו
מבعد החלונות.

לאחר מכן נראו הנערים והאבות שיצאו יחד לבית הכנסת ובוחזרם ממש ערכו סעודת שבת חגיגית עם קידוש וזמירות. בלילה כאשר שבת המלכה פרשה את כנפיה מעל לעיירה, ישבו היהודים את שנחתם במנוחה ובללווה דומים ליד הנרדם בחיק אמו.

השכם בוקר בשבת היו הגברים יוצאים לבית הכנסת, ולאחר ערכו סעודת חגיגית ונזאה, לאחריה מנוחת השבת ובערב ברכת נר ההבדלה. מעתה החל שבוע חדש של عمل ויגע. השבח, כפי שחגגו בעיירה, היתה מקור כח לייהודים ועדוד לבאות; הודות לה יכולו היהודים לשאת את תלאות פרנסתם וצרותיהם.

כל חג וצביונו המינוח, כל חג ומנהגו. הנה למשל חג הפורים בעיירה: כל הבתים מתרוקנים מנער ועד זקן, כולם נוהרים לבית-הכנסת "להתנקם" באובייב ישראל, כולם מתחפנים להכotta את המן הרשע, מי במקלומי ברעשן, מכל הבא ביד. אפילו חולדים בימותיהם הובלו לבית-הכנסת לקריאת המגילה. והילדים? להם שמחה כפולה ומכופלת, תחפושות ומלאות מנחות ואוזני המן לרוב.

כז היה להנורים שמחה כפולה בעיקר בחג החנוכה שהיה חגם. בו בקשו מועת חנוכה ואכלו לביבות וסופגניות.

ככל החטאים האמינו גם בני העיירה באמונות טפלות ופחדו מפנייהם ביוחר. באחד המקרים קרה, שעוזרת בית כמעט והמעלפה בהאחז שמלחה במסדר סולם, שחשבה כי השדים מושכים אותה לעלייה הגג. כי בידוע היה קימת אמונה שבמקום בו אינה נמצאת מזוזה, שכנים השדים. ובעלית גג הרי לא הייתה מזוזה. במקורה אחר פחדו נערי העיירה לעبور בלילה ליד בית-הכנסת ובית הקברות. הם האמינו, שבבית-הכנסת יוצאים המתים ומחללים והאדם, אשר עבר בסביבה יקרה לעלות לחורה ויחזיב להחفل בקרב רוחות הרפאים והמתים. וכן בבית-הקברות, מקום בו ידוע היה שרוחות המתים עלות מקבריהם והדבר גרם לפחד רב ולאימה.

אייטנברג נאה.

*

* * *

קְמִינֵי זָהָר

בְּחֻזְרַבְנָה

אהים, בעירה שרפה,
עיירתנו בוערה כולה.
בה רוחות שחורות יסעו,
להבוח חורבן יברון,
עקבותיה לא נשארו,
הייא עולה באש.
ואחתם חובקים ידים
בלוי הושיט עזרה,
בלוי כבאות את אש הלוב,
אש העירה.

בימים הטרופיים האלה...

(לפי הרשימה של מורתנו לאה אלוני "DMAה על אבדן בני עיר", שנדפסה בפרוטוקט לספר יזכור לכהילת קמניץ-לייטובסק וצטביה שעומד להופיע).

בלילה אחת, כשהוחשך ודמת צלמות שררו בכל, נפל הפגץ הנazi הראשון. הקרבן הראשון הייתה צעירה בשם חייה הורובייז, אשר נפוגעה בפצע שחרר דרך חלון חדרה ורדק את כל אבריה בשנהה. בוקר שנודע דבר האסון, התפנתו הפחד והחרדה על פני כל העיר.

רבים קיינאו באותו צעירה אשר במוות ניצלה מכל התלאות והעיין נוים המחכים להם. ואכן, משהופיעו הנaziים החלה פרשת סבלם וחלואותיהם האiomיטים. הם שדרו ובזזו כל אשר השיגה ידם החומדת. במקלות ובפרגולים הינו על ימין ועל שמאל, ללא הבחנה בין זקנים וצעירים, נשים וילדים, לבין בריאות וחולמים. בעבר ימים אחדים נערך "הגיאום הראשון", כמה איש נחטפו ברחובות הגיטה לעבודת פרך, אך בלילה הם הובילו לעיר שבמורדות העיירה ושם, לאור הלבנה ולקלול עזקה "שמע ישראל" נורו כולם למוות. את אשר נעשה בגורוויותיהם הטהורות לאחר הרצח המזעزع והאכזרי אין איש יודע.

אחרי "הפגץ הראשון" ו"הגיאום הראשון" החלו הנaziים להשתולל ביתר שאת הם הטילו פחד על כל היהודים בעיר ובסביבה. היו משטים את כלביהם בכל עופר ושב, צמצמו את אספקת המזון והיו מרעיבים את בני העיר בשיטתיות. חטיפות נערכו ללא הרף.

באחד הימים פירסמו הנaziים פקודת ליהודים שעליהם לצאת לגיטה פרוז'נה. היהודים לא גלו כל התנגדות, ובלוי אומר ודברים יצאו לדרך מלאוים ע"י חיות הטרף הנaziות שהתעללו בהם ללא הרף. הם הגיעו לגיטה מוכנים ופצועים כל עוד נפשם בהם.

הצפיפות בגיטו היתה גדולה. יום ולילה הגיעו טרנספורטים חדשים של יהודים שבורים ורצוצים מכל הסביבה. המחסור בצרבי מזון היה גדול. מחלות ומגיפות פשטו בגיטו. תושבי פרוז'נה ניסו להקל מעט על אחיהם הפליטים. אולם עם גידול אוכלוסיית הגיטו הורע מצבם מאד, והם לא הצליחו להגיש עוד כל עזרה או לסייע לתושבי הגיטו. בימי צרה ומצוקה אלה ריכז סביבו הרב בורשטיין הדגול קבוצות אחדות של לומדי תורה ומספרי אגדות ב כדי להשכיח מלbos לרגע קצת את כל צרכיהם ומצוקותיהם. גם מעיירות אחרות באו רבים כדי למצוא עדוד ב"חוגים נסתרים" אלו.

באחד הימים הנוראים הללו נחטפו ברוחבota הגיטו כ- 250 איש, וביניהם שערות בני קמינץ - ונשלחו לעבודות בייצורם בסובלק. קרוبيיהם ובני משפחותיהם חכו לשובם, אך לשואה. כולם הומרו שם. ואז החלה הפרישה מן הגיטו. השומרים הנאציים שוחדו והותירו את הייציאה משעריו הגיטו והשיבה לעיירה. אך היום המר והנמהר לא אחר הגיע. הנאצים החליטו להשמיד כמעט את סארית הפליטה שבעיירה, ביום בהיר אחד הובילו לעיירה כל איכרי הסביבה עם עגלותיהם, והוצאה הפקודה שעל היהודים להופיע מיד בככר העיר. איש בל ידר. החולמים והילדים יוסעו בעגלות והמתחרדים יירדו מיד למקום מחבואם.

עתה הבינו כולם, שאין עוד מנוס ומלט מפני המוות. הם התאספו בככר העיר, ומוקפים ע"י צבא ה"ס.ס." הובילו לביאלייסטוק וטרבלינקה שם נרצחו והשמדו עד אחד.

היהודים שחיו בגיטו פרוז'נה הובילו כולם לאושוויץ ושם נספו בתאי הגזים. אך ברגעי חייהם האחרוניים הם עוד עודדו איש את רעהו

לאמר: "בני ובנוהי בא"י יגממו את נקמת דמנו השפוך".

זהבה קורנפלד

*

מכתבה של הגברת דורה הלפרין הניצולה מקרב יהודי
העיירה.

תרגום מיידיש זהבה קורנפולד.

גברת נכבדה!

את מכתבך מיום 26.3.64 קיבלתי - ואני מודה לך בעדו מאד.
לחזור עשרים ושלש שנים לאחר איננו דבר קל ביותר, למרות זאת
ברצוני לעזרך לכם במשימה ה נצחה. אשתדל לתאר את מה
שקרה, עד כמה שאוכל, כמובן.

אחדי התקופה הזאת, מלאת הדמים והאכזריות, הלו כבר שנים
כמה רבות, אולם הפצע שבלב עודנו טרי והעקבות טרם נמחו קשה לי
להתרכז ולסדר את חשבותי בכך להעלותן על הניר. הזיכרונות
מדקאים אותי ובמקרים לכתב או לדבר, אני נחנקת כמעט מהדמעות
הרותחות הזולגות ללא מעזר.

ובכן, הנaziים האזרדים באו אלינו ב-22 לינואר 1941. מיד החילה
פרש תיסודים שלנו. ביום הראשון נחרגה חברתנו היקרה - חייה
הורובייך, למרות שהיא לא נורתה ישרות ע"י הנaziים, מותה השאיר
רושם מזעזע על כולנו. עוד לפני גמרנו לבכות את האסון הזה וכבר
בא אסון שני - החלה האקזיה. אנשי ה"ס.ס" הגיעו במשאיות צבאיות
והחלו לתפוס אנשים ברחוב, בלי להבדיל בין זקנים, צעירים וילדים.
נשים בכוח על בעלייהן. אמהות על ילדיהם, וילדים על אבותיהם, אותם
לא זכו עוד לראות בין החיים. פֵרְצָה בַּהֲלָה. איש לא
ידע מה עלול להתרחש למחמת היום. השאלה הזאת עוררה מבוכה בלבנו,

ואז הבינונו שלכלנו מתחים עוד יסורי גיהנום. מלאה שנחפסו באקציה הראשונה לא חזר איש. כלם נרצחו באכזריות ועד היום אין איש יודע היכן מונח עפרם. מעשי אכזריות אלה שברו את רוחנו ולא נתנו לנו מנוח.

במהרה החרגש עליינו אסון חדש. באה הפוקודת שוחר שלשה ימים עליינו לעזוב את עיירת מולדתנו - קמיניץ, בה חונכו, הרגלנו לחיות ובה חיו אבותינו ואבות אבותינו. אולם לא היה לנו ברייה והאנשים החלו לנדוד לפרוֹזֶ נָה. כאשר באה הפוקודת שכט בעלי המקצוע יכולים להישאר בעיירה, תכננו כל מיני תוכניות כדי להישאר במקום. ראש העיירה שלנו היה אוקראיני. אדם טוב, שעוזר רבות לייהודים. אני אישית היכרתי הוותה היטב והוותה לו הצלחה לעוזר לרבים, אףלו לחזוץ מפרוֹזֶ נָה לעירנתנו.

از נהגו עדיין הגברים לצאת מדי בוקר לעבודה והמצב עוד לא היה כל ברוע. אולם "האושר" הזה לא ארך זמן רב. הגיעה פוקודת מהגרמנים להקים את הגיטו, ואז החל הגיהנום האמיתי, שנפל על ראננו כמו רעם מן השמיים. נראה היה שהוא הדבר הגורע ביותר שיכל היה לקרות לנו, אבל טעינו, רוב האסונות הגורעים ביותר קרו רק מאוחר יותר. בגיטו שורה צפיפות נוראה, וזה הקשה מאד על חיינו וסיבך אותם. ישבנו חסרי חקווה וחיכינו לסוף המלחמה, אשר אחר להגיע מכפי שהשכנו בתקופת. למעשה היה זו תקופת ההיחידה, כי היינו חסרי אוננים לעומת הרוצחים - מהם פחדנו פחד-מות. לא היה לנו פתח להצלחה, ולא יכולנו לקרוא לעזרה, כי היינו סגורים ומונחים מן העולם. רعب לא שרד בגיטו כי עזרנו איש לרעהו. אולם זה לא נתן לנו שום ספק. גורלנו היה בתון בידי הרוצחים מהם לא יכולנו לצפות

לرحمים. כך נמשכו חיינו החד-גוויגזים וחסרי התקווה בגיטו. אם שרדת
עוד בלב איש תקווה כלשהיא, הרי היה זה התקווה כי המלחמה תיגמר
במהרה והרוצחים האזרורים לא יספיקו לרצוח את כלם. לצעירינו הם
היי חזקים יותר מאתנו. שכחתי לציין איזה צער והשפה סבלנו כאשר
הוכראנו לתפור את הטלאי הצהוב אל בגדיינו. על-ידי כך הובדלנו מן
הנורצרים.

פעם כשיצאתי מחוץ לגיטו כדי לחפש אוכל לילדיים הרכים בבית
חפס אוחזי הייל "ס.ס." אחד בשם ורבל, זאת היה חיית פרא זמת דם.
הוא התעלל بي והיכני באכזריות. בטוחני. שאני לא הייתי מסוגלת
להבוח אפילו כלב באופן כזה. שכבתה לבסוף על האדמה כמעט ללא רוח
חיים, והנבל הזה המשיך לבעוט בי במוגפיו המסומרות. הוא הפכו
לבעל מת. עד היום אינו יכול להאושש מהזכרון המבעית הזה
ולעלום לא אוכל לשכחו. החמונה הזאת עודנה נצבת לנגד עיני. ואני
בטוחה שברגע מותי רק זאת אזכיר ושאל: מדוע?? بعد אילו חטאיהם
הבע לננו לשבולכה הרבה. היה זה סבל בל-יתואר. עד היום מענים
אותי הזכרונות הללו ואיני יכולה למצוא שקט בנפשי. איןני מוכשרת
לעבוד, קשה לי להמצא בחברת אנשים. כל דבר מרגיז ומכוון אותי
ללא סיבה. אני תמיד נרעשת ונרגצת, חלומות זועה מביעחים אותי.
כאשר אני מקבלת מכתב ממכרי מקמינגיז, במקום לשם אני בוכה כמו
ילדת קטנה.

כך נמשכו החיים, והמוות הלך וקרב, לבסוף בא היום המר והגנאה
של חסול הגיטו. ב-1 בנובמבר 1942 השכם בבוקר, הוקף הגיטו ע"י
אנשי ה"ס.ס." והאזרחים ואז נחתם גורלנו. ביריות הראשונות
נהרגה אמו של שמחה דוביינר אשר הוא בודאי מוכר לך. הוא היה חבר

עד העיירה ומתיירר בפתח תקווה. אשה זו נהרגה באופן טרגי ביותר. בזמן שברחה מהגיטו נפצעה ומוצאה את מותה. עוד כמה אנשים נהרגו אז באותה דרך. הגיטו היה מוקף כ-13 ים בערך. איש מהפולנים לא מוכן היה לעזרה ליהודים. אך איןני מתחלה על כך, משום שכבר ביום הראשון לאקציה ניתלו פלקטים אשר הכריזו, שבعد הגשת עזרה ליהודים והצלתם צפוי עונש מוות. ואיש לא היה מוכן לסקין את רaso. אני הצלחתי להימלט כבר ביום הראשון וכך בדרך נס ניצחתי. סבלתי גוראות, התחבתי במקומות שונים. – פעמי باسم חבואה, פעמי בעליית גג ופעמי בארון סגור, שבועות שכבתה בלי אויר, כך חייתי כשנתים בערך. ואין פלא בכך שאני מעד תשואה ועצבנית וmagie להפעמים לאפיקת כוחות מוחלטת.

אפשר המשיך כך ולכתוב עד אין קץ, אולם אני אסיים כבר משום שאיני יכולת יותר. הכתيبة עצמה גורמת לי יסורים נוראים, תשלחי לי, אבל אולי יבוא הרגע שאוכל עוד להוסיף ולספר לכם עוד ועוד.

אני דורש בשלום ובשלום תלמידיך ומחלת لكم הצלחה במפעל ההנצחה.

דורה הלפרין

קמיניץ אחרי החורבן - מפי מר א. ג.

ב-23 לאוקטובר 1945, ניצבתי בפינת הרחובות בריטק וביאלוי-סטוצקה בקמיניץ, למרות שכבר קודם לבן הגיעו אליו שמוועת על השמדת היהודי קמיניץ, בכל זאת קשה היה לי להאמין, שאבן נכוון הדבר. עמוק בלביו נצנצה התקווה שאולי עוד מישהו נשאר בחיים. עמדתי במקום כמאובן, לא יכולתי להאמין שהמקום הזה, שבימי ילדותי היה כה שוקק חיים, בו עברתי פעמים כה רבות בדרך לחדר ולחלמוד תורה, הינו עכשו כה ריק וושומם. لأن נעלמו החנונים הרבים המכרייזים על סחרתם בקוליקוות, היכן צעקה האברים וצחוקם המהדר של הילדיים?... במקומות הזה עומדים ביום קבר אחיהם לזכר חללי הצבא האדום. רק הבאר, שמחזית מתושבי העיר נהגו לשאוב ממנה מיים, נשarra כפי שהיא. מתחהמת הוציאני גוי זקן אחד מרוחב פוץ' טוביה. הזקן גראנטיסטסקי, כפוף גבו ומקל בידו, עבר על-פני ואינטינקטיבית חלף רעד בגופו, כאילו ראה לפניו רוח רפואיים. הוא המשיך ללבת הלאה ושוב נעצר, הסתווב ובעצם כושל ורווד קרב אליו. מרובה פחד נפל המקל לידי. "אלוהים אדירים" - לחש - האם אתה איןך משה בן הנגר?..."

קשה לתאר את הרגשותי באותה שעה, בכיוו של הגוי הזקן זעוז אותי ולא יכולתי לעזרה بعد שטף הדמעות שפרץ מעיני וחתני. במחופנת הרמתי את מזוזותי והמשכתי בדרך. הגיעו לרחוב "סקולנה" או כפי שנוהג היה לקרוא לו - "החצר" בו עמד ביתנו - שהיה אחד הבתים היפים ביותר בעירה.

... את המקום היכרתי הוודות לעצם התפוחים שניצב בו והיה עד אלם לכל הזוועות שהתרחשו כאן. את העז הזה היכרתי היטב. זכרתי

אפילו אין בימי יلدותי עזרתי לאבי לנטווע אותו.

כל הבתים משני צידי הרחוב, מבית הספר היסודי עד "בית העם", נחרבו, והשתח ישור וסודר כאילו לא היו בו חיים מעולם. את הבניינים החדשניים והיפאים של בעלי הבתים היהודיים, מכרו הגרמנים לאקרים שכפירים הטמכים, ואת הבתים הישנים - שרפו.

בדרכי הגעתו לבתים הראשונים של הגויים ליד הבריכה. לבאן ליווו אותו כמה מקרים פולניים, בחלקם מתוך רחמים והשתתפות בעזרי ובחלקם מתוך תימהון או אדישות.

הם לא יכלו לתחזק לעצם שאחרי כל מה שארע לנו עד עיניהם ממש, עוד ישאר יהודי אחד בחיים...

***
*

אין גצל יהודה ר.? – מר משה גלזר מספר על ידיד נעוריו, יהודיה דפפורט, אחד מנצולי העיירה הבודדים.

יהודיה היה תמיד נער מלא חיים ויוזמה, עלייז ושמח. והמלה פחד לא היה קיים בשביבו. בימי המלחמה היה חיליל והשתתף בקרבות רבים, קשים ומרימים. הוא נחן באומץ רב ונלחם בגבורה נגד החיה הנאצית. באחד הקרבנות הצליל את חייו מפקדו והוכתר באות הצדינות. באחת המערכות נפצע ונפל בשבי הגרמנים. הוא אורפץ בבית חולים ולאחד החלמו הוא הצליח לברוח לקמיניצ. אך היהודי קמיניצ הועברו באותו

זמן לגיטו בפרוז'ני ויהודה הילך אחים. אף פה לא התיאש יהודה והיה מלא מרצ'. הוא ארבען קבוצת נערים שברחה ליער כדי להציגו לפרטיזנים, אך למזרלו הרע נפגשה קבוצתו בחבורה פרטיזנים שונים ישראל, אשר בכח לקחו מהם את נשקם ובגדיהם ושלחوه חזרה לגיטו.

בגיטו נרכשה אקציה לחסולו הגמור ויהודה הוועבר עם הטרנספורט האחרון לאושוויץ. כאשר הגיע תורו של יהודה להשלוח למאי הגדים קלה לו "נס", כי המפקד היה שכור והחזיר אותו למקום על מנת לבצע את הפעולה למחמתה. אך לחרת נשלחה קבוצת אנשיים, ובתוכם יהודה, לעבודה במכרה פחם. מכיוון שהחומר הדרומי התקרבה למקום המכירה, שלחו הגרמנים את קבוצת העבודה לבוכנוולד. יהודה מצליח לברוח מן המלחמה ובינתיים מסתיימת המלחמה.

יהודה עולה ארצה באוניות מעפילים, אך בהיותו חולה אנוש, לאחר כל התלאות שעברו עליו, נפטר כעבור שנים אחדות משbez' לב.

שמחה נחים ונאה קוזץ.

ספרורו של מעפיל (מפי מר גלזר אחד מנצולי העיירה)

האם אפשר לחיות בבית קברות? להקים משפחה? לגדל ילדים? האם מסוגל אדם לנשום אויר ספוג זעקות מעוניים, וכי ילדים מומתים וען משראות? – כך חשב מר ג. כTHONDR LEVYRHOT ומצא בה חורבן והרט.

הוא ברוח ממש, ברוח כל עוד נפשו בו. והשנה שנת 1946 – אירופה לאחר המלחמה הנוראה – הרוסה, פצועה, כאשר בכל מקום זרועים מחננות פליטים ועקוריהם כשהם ללא קורת גג, ללא תקווה, ללא עחיד. האם יש כח בעולם שיבול לעודר את הצללים האלה לחיים?

והנה נפואה שמואה בקרב היהודים על התארגנות עלייה ב' לארץ. נפח פחה הצללה, נתנה האפשרות לעזוב את האדמה המקוללה, את השמיים הנחושים, את האנשיים הזרים; האכזריים. האניה, שבה צריך היה לעלות ארצה, הייתה קטנה מהכайл את 4500 המעלילים שהצטופפו בה, וכן חלשה מאד. אך דבריהם כה "פעוטים" לא יכולו להוות מכשול בפני מעפילים שהחלטתם היהת נחושה – לעלות וייה מה.

אשתו הרמה לדת וברצותם, שהילד לא יولد בגיא ההרגה, הם רימו את מארגני העליה והצלicho לעלות על האניה. והאניה היא – "יציאת אירופה תש"ז" – אקסודוס הידועה.

התנאים היו קשים ביותר. לאחר סבל ויסורים מרוביים הצלicho המעלילים להגיע לארץ, אך כאן הם נחלו אכזהה מרעה והוחדרו באכזריות לדרום צרפת. לאחר שהייתה של חודש ימים הוועברו למבורג שבגרמניה. הם הורדו מהאניה בכח הזרוע, בעזרת פצצות מים וגז מדמיע.

ימים אחדים לאחר מכן נולד בנו. הוא נולד על אדמת גרמניה
הארורה למרות כל מאמציו למונע זאת.

כעבור שנה זכה מר ג. להגיא לאرض לאחור "עליה בלתי ליגלי",
אלא בתוך אזרח חופשי וגהה של מדיננתנו המחודשת,

מדינת ישראל כמה לתחיה ופתחה את שעריה לניצולי השואה.

צפורה קווזול ונאה איטנברג.

=====

הודפס ע"י : י. פלובר רח' נחלת בנימין 51 ת"א

